

Милка Газикаловић

ПРИЗРЕН

зеница ока моја

Милка Газикаловић

ПРИЗРЕН
зеница ока мога

Милка Газикаловић
ПРИЗРЕН, ЗЕНИЦА ОКА МОГА

Издавач
Аутор

Лектура и коректура
Миодраг Петровић

Фотографије
Златко Маврић - ЛНВО Свети Спас

Дизајн корица, слог и прелом
Драгана Николић

Тираж 1000 примерака

Штампа: Беопринт-Петровић

Најновија књига Милке Газикаловић поседује особену структуру. Основица која понајпре сличи надахнутом бедерском казивању, пропуштена је кроз визуру детета, које на свој начин доживљава посебности овог некада царског града.

На тај начин, све јединствене особености, од географских и етнографских, до историјских и етничких, стижу до читаоца, пропуштене кроз поетско-уметнички филтер.

Као што је и река Бистрица, која се у Призрену разлива на безброј рукаваца, тако се и ово казивање разлива у више токова.

Но, дигресије нема. Само се оцртава историјски континуитет. Од Рима и Византије, преко средњовековних српских краљева до турског периода.

Конечно, задње странице сведоче, како је косовско ружно паче и скоројевић - Приштина, потиснула на периферију, метохијског, царског лепотана - Призрен.

Можда ће прелепи призренски храмови још једном доживети судбину Светих Архангела, али ће ова поема Милке Газикаловић, посвећена Призрену, заувек сачувати његову лепоту средином 20-ог века.

Као у древном запису, посвећеном његовим фрескама: "Лепота твоја, гнездо је зенице ока мога."

Милутин Мишић

Август 2008.

Драмска уметница Милка Газикаловић и својом трећом књигом потврђује завидан књижевни дар и умеће динамичног приповедања, сажетог портретисања својих литерарних јунака и суптилног сликања атмосфере у којој се они крећу.

Средишња тема овог рукописа је доживљај Призрена, његове чаршије, из угла девојчице која припада једној грађанској породици.

Овде се смењују богати детаљи и лирске, не ретко идиличне слике града на Бистрици, које су обележиле детињство главне јунакиње, као и сурово рушење те идиле на почетку 21-ог века, када из некадашње царске престонице, из “града над градовима, вароши над варошима”, одлазе из Метохије колоне српских избеглица.

У сећању потомства остају слике о њиховом боравању на овим просторима и, из пера Григорија Божовића, прелепи косовско-метохијски мелос, косовски завет, стихови прогнаних српских песника.

Као и ове странице прозе наше списатељице.

Ратко Пековић

Август 2008.

Београд

Призрен - зеница ока мога

Девојчица је гледала широм отворених очију. Крупне смеђе очи, са црним дугим трепавицама. Смеђа косица. Све више ју је обузимала паника. Мука јој је. Повратиће. То је први пут да путује аутомобилом. Није се одвајала од мајке, оца, старијих, сестре и брата. Имала је осам година. Рат који је трајао четири године, Други светски, само што се завршио.

Путовала је са тетком. Млада, лепа девојка, по имену Јефимија. Звали су је Цица.

Да ли је то случајност? То име ће се девојчици касније стално понављати. Када је одрасла и постала уметница, када је читала и читала...

„Јефимија, ћерка господара Дrame, жена деспота Угљеше, у миру... везе златан покров на дар манастиру...”
(Покров кнезу Лазару)

Али, тога дана била је уплашена. Како да поврати у колима младог човека, који је вози за Призрен?!

Недавно, девојчицина мајка је умрла. На сахрани, на Новом гробљу у Београду, где је било мноштво света, чак и неких жена које су сачувале шешире (после рата), девојчица је вукла све редом и питала - шта сте ми донели за рођендан? Тога дана када јој је сахрањивана

мајка - био јој је рођендан.

Одвојили су је. Иде са тетком, коју једва познаје. Иде код бабе, коју не познаје.

Отац, после смрти супруге, није могао да се избори са троје деце. Коцка је пала на најмлађу. То дете, та девојчица, била је самостална, врло жива и несташна. Преживеће!

И тако, тога дана она путује. Путује у непознати град, преко беспућа, неравнина Шар-планине, међу непознате људе.

Шта да ради?

Ако поврати, ако испрља аутомобил, наљутиће се тетка и млади човек!!

Повратила је...

Уместо да је грде, млади људи су јој притекли у помоћ. Били пажљиви. Девојчица је ојачала.

Стижу.

На улазу у Призрен, у град, у царски град, престоницу цара Душана и Уроша, у град који се девојчици учинио као град из бајке, застали су.

Призрен

Када изговориш име тога града, имаш утисак да ти се у устима котрља безброј сићушних бисера. Да ли је то због самог имена, или због призренске Бистрице?

Помисао на ту дивну, бистру, планинску воду, која се жуборећи прелама у низ, имаш утисак - бисерчића, можда асоцира и изговор Призрена.

„Нека се поноси Стамбол својим величанственим загрљајем са Босфором, нека се поноси Једрене многобројношћу минарета; Солун живописношћу своје обале и суседством са Олимпом; Скопље својом јуначком прошлошћу; Охрид својим лепим и пространим рибњаком, а Скадар шаренилом свога позора и чаршије - ипак ће Призрен остати чиме ће се изнад свих понети и узнети”.

Ако признате да Турчин зна уживати, онда га бар и питајте: „Шта једно место, село или град чини лепим?”

А он ће вам рећи: „Леп теферич и добра вода”.

И, ако је тако, онда је Призрен град над градовима и варош над варошима, јер управо та два услова и чине Призрен: „леп теферич и добра вода”. Ово су речи нашег

Бранислава Нушића, које записа у својој књизи Разни списи.

Девојчица је стајала. Гледала је отворених устију. Шта је то?

На улазу у Призрен где су застали, са леве стране угледала је улицу. Тетка јој рече да ту станују баба и она. То није била улица. Више полу-улица. Зашто?

Са леве стране, почевши од зграде Призренске богословије, низао се ред кућа. Последња у реду била је бабина кућа. Поред куће бунарлук. Базен, где извире вода и слива се у Бистрицу. Насупрот тим кућама хучи Бистрица. Нема кућа с друге стране.

Преко пута њихове куће, на самој ивици реке - чесма. Вода која куља и лети и зими. Хладна као лед.

Од бунарлука - чистина. Ни са једне, ни са друге стране нема кућа. Само чист пут. Води ка Марашу.

Мараш, турска, надалеко чувена башта. Столови и столице, али и потоци, одвојени од Бистрице, шуме поред столова.

На средини тог платоа дрво. Велики платан. Кажу, засадио га сам цар Душан. Да ли га је он садио, или не, тек то дрво је веома старо, разгранато. шири хладовину.

У продужетку Мараша - турски квартал.

Улазећи у башту Мараш, седам чесама које слободно сливају своју воду у Бистрицу. Изазивају, да ти стане дах од лепоте.

Само под градом више Мараша, извире око четрдесет (крк) извора, те се место зове крк - бунар. И у самом Призрену теку многобројне и бујне чесме.

Осим главног тока, улазећи у Призрен, Бистрица се дели на њен други део, и улазећи у град, дели још на безброј ситних поточића који протичу кроз куће и предивне баште. Зову их јазови.

Када је Бистрица код Мараша променила ток, црква Богородице Љевишке, која је и добила име Љевишка, јер се налазила на левој страни обале, остала је на десној.

Бистрица

Само име говори - бистра, планинска река, истиче из Дечанских планина, те са Дримовом водом одлази у сиње море.

Слив Белог Дрима, који протиче кроз плодну и пространу котлину у подножју Мокре Горе, Копривника, окружена високим планинама Проклетија, са многобројним планинским врховима, где су Паштрик, Коритник, под утицајем климе с Јадранског мора, може дати и по две жетве годишње.

Девојчица, која до тада никада није видела нешто слично, са тетком долази до капије. Звекир на великим дрвеним вратима. Отвара их. Улази. Двориште поплочано турском калдрмом. Сваки камен црно беле боје. Чисто. Можеш да се огледаш на њему. Нигде ни једне травчице.

Високи зидови који као да су баш тог трена окречени. Чисти. Бели.

Зидови окружују двориште.

И онда.

Дрвене степенице. Чисте. Жуте, као да их је неко намазао лимуном. Воде на чардак. Степенице се пресијавају на сунцу, као да су од ћилибара.

Једва је смела да стане ногама на то чисто дрво.

Лево, када се попела на ту терасу, како је у себи назвала чардак, била је нова соба.

Ту је тетка-Џица имала дивну шиваћу машину, коју је девојчица, касније, кријући користила, мрсилa конач и често кварила.

Са десне стране чардака ушли су у једну правоугаону просторију. У предњем делу - огњиште. Али, уместо рупе у крову, која би служила за одвођење дима, имала је велико камено огњиште са димњаком.

На отвореном огњишту висила је кука за лонац. Ту је био трножац, лопата, велики жарач, бакрач и кука за месо.

Ормарић за сир, више крчага, али најлепше од свега.

Ђугуми! Ђугуми, пехари, бокали посребрени. Касније је то дете, Сека, сваки час трчало до чесме на улицу и пунило ђугуме хладном водом.

Неко нагнут над огњиштем меша у котлићу храну. Женица сићушна, изнад огњишта, са милим смешком прилази. Грли и речима: „Секо, дошла си“, љуби је. Милује.

Да, то је њена бака. У Призрену се баба зове мајка. То је мајка-Љубица.

Девојчицу су сви, и у породици и у фамилији, звали Сека.

Сека је стигла.

Сва узбуђена, збуњена, Сека посматра баку. Чудно је обучена. Неке панталоне набране од меког, дивног

материјала. Негде је чула. Зову се димије. И све на тој милој женици било је љупко, необично. Призренска ношња.

Онда улазе у собу која је из ходника десно. Стара соба. Зову је ћорава.

Дете гази по ћилимима, који су прострти по поду. Меко.

У предњем делу лежај. Тросед, прекривен такође дивним меким прекривачима.

Миндерлук.

Први пут чује да се тросед тако зове.

Угледа. У удубљењу зида четвртаста рупа. У рупи икона. Испред иконе кандило.

„Шта је то?“, пита Сека.

„То је свети Ђурђић, наша слава. Наша и твоја. Он је светац“ каже мајка-Љубица.

„Нема Бога, мајко, нема светаца“, виче девојчица. Ни

баба, ни тетка не говоре. Смеше се.

Сека је завршила први разред основне школе. На полугодишту, саопштено им је да се веронаука укида и да поп више не долази. Деца су одахнула. Један предмет мање.

Сада, овде, полази у други разред.

У Призрену ће ићи и у школу.

Разгледа даље.

На супротном зиду, зиду који је над двориштем - прозор. Али није обичан. Истурен, избачен - испуст. Даске. Може и да се седи у њему.

Сека је дотрчала. Скочила је. Села је у тај прозор и

почела да се смеје.

„Овде ћу да учим. Имаћу свој кутак“.

Волела је да чита, да учи.

Мајка, која је била учитељица, навикла је сестру и брата, а и њу, да читају. Али, она је највише читала. Отац је често грдио што толико чита. Сатима и сатима Сека је читала.

И касније ће ту, у Призрену, када сви легну и угасе светло, кријући се испод покривача са упаљеном лампом, читати до касно у ноћ.

На том испусту, у прозору, проводила је највише времена. Када заврши задатке - чита.

А пошто је ту било места и да легне, склупчала би се и заспала. Био је то њен кутак.

Није само то она присвојила. Присвојила је и бунарлук. Базен, бетониран, Около ивице од бетона. Али, око ивица трава. Лепо је видети зеленило. Око бунарлука у зеленилу, нека трава која јој привлачи пажњу. Листићи меснати, у облику срца. Када повучеш од корена стабла

имаш пуну шаку тог меснатог, малог, срцастог лишћа.

Скривала се иза бунарлука. То је било њено царство.
Њен бунарлук.

Тетка-Џица са својим другарицама. Иду ка Марашу.

Од њихове куће до Мараша - корзо. Чистина.

Сека је чекала. Када се девојке сређене, са дивном косом свом увијеном у локне (Секи је изгледало као да имају на глави ситне сарме) појаве и са тетком пођу ка Марашу, она им, скривена иза бунарлука, баци пуне шаке тих листића у косу.

Јадне девојке.

Сатима и сатима су покушавале да ишчешљају листиће.

Тетка је сумњала. Тек после трећег Секиног бацања - ухватила је. Тога пута тетка је намерно застала, као сагла се да погледа сандалу. Крајичком ока угледала је братаницу, која баца траву.

Сека је тада добила први пут батине од тетке.

Није се љутила. Знала је да је крива.

Поред бунарлука Сека је сакупљала дечаке српске и турске националности.

Српски дечаци (предводник Миле Подкаљајац), Сека, једина девојчица, заменик Милетов и турски дечаци, заказивали су поред бунарлука двобој.

Потуку се. Ко победи - прима признање. Тада заказују наредну битку, битку између Турака и Срба.

Друге батине, али много јаче, добила је када је једног дана (ни сама не зна шта јој би) пролазећи поред мајке-Љубице, која је као и обично била сагнута над огњиштем, ударила по задњици. Весело скакућући излетела је на чардак. Онда низ степенице у двориште.

Тада јој је синуло. Шта је то урадила? Постидела се.

Да ли је јако ударила? Да ли је њену милу баку заболело?

Почела је да дрхти, да плаче.

Тетка је као и обично била на послу. Радила је у Расадику, а поподне и шила у задрузи.

Окренула се и погледала.

Бунарлук, кућа, били су прислоњени на Каљају. Брдо доста стрмо. Литица на коју је наслоњена њихова кућа под правим углом.

Сека је почела да бежи, да се пење. Да се пење уз ту литицу. Све више је напредовала. Хватала је шакама жбуње. Ноге укопавала у корење траве. Пела се. Када је једном застала и крајичком ока погледала доле, видела је бунарлук као малу четвртасту рупу. Налазила се на висини. Добро. Нико одоздо неће моћи да је види. Села је у малу удубину да се одмори. Сати су пролазили. Почело је и да се смркава.

Из дубине чула је танане гласиће. Мајка-Љубица и тетка-Џица. Дозивале су је. Викале и тражиле.

Ћутала је.

Када је тама прекрила све, уплашила се. Почела је да силази. Много теже, него када се пела. Трајало је дуго.

Сишла је. Тмина.

Почела је полако да се прикрада капији. Мајка-Љубица и тетка-Џица су сигурно већ легле. Ушуњаће се и нико неће чути када буде легла.

Отвара капију. Из мрака израња, чини јој се, нешто као цин. Почела је да бежи. У дворишту, унаоколо, нема где да се сакрије.

Онај цин иде ка њој. Бежи. Бежи без речи. Он за њом. Сатера је у пролаз, уски, између зида куће и дворишта. Ту су се, иначе, сатеривале кокошке пред легање.

Руке које је хватају, држе чврсто. Добија по задњици ћушке.

Чује речи: „Могла си да погинеш, вештицо једна“. Па онда: „Ти ћеш моју маму да удариш”.

Јао, то је тетка-Џица.

Тетка, која је чекала до касно у ноћ. Ухватила је као кокошку и добро излемала. То су батине које памти целог живота. Заслужила их је.

Али, није смела да призна да је тада изгубила обоцу. Обоца - у Призрену се тако зове минђуша.

Бака ју је једном одвела испод Каљаје. Тамо су куће, а људи који у њима станују зову се Подкаљајци. Одвела је код жене која јој је пробушила уши. Пробушила обоцама, минђушама, и оставила их на ушима. То је био бакин поклон. Биле су од сребра, филигрански ручни рад, надалеко познат у Призрену. Пошто су минђуше биле од сребра, уши се нису загнојиле, чак ни поцрвенеле. Е, једна од тих обоца изгубљена је при пењању на Каљају.

Како то да није изгубила минђушу када се пела много стрмијим и напорнијим путем? Када се пела до тврђаве Каљаје. Каљаја - тврђава, која се налази на стеновитом брду и уздиже изнад насеља.

По писању доктора Чемерикића - Петар I Карађорђевић „То разгледање било је врло напорно за старог краља (1915.). Речи: „ужасни стрми пут”, који је стари краљ унео у своју ратну бележницу, указују на напор потребан да би се стигло до Каљаје.“

И данас се диве Каљаји, древној тврђави из римског периода, која је дограђивана у доба Немањића и турског периода.

Са њених бедема пружа се величанствен поглед на незаборавну панораму Призрена, његових узаних улица, кућа са ћерамидним крововима, призренску Бистрицу и њене мостове.

Овим путем, који је једним делом калдрмисан, пролазили су коњаници римских легија, византијске војске, српских краљева и цара Душана. Затим Турака.

Тврђава је коришћена вековима. Мењала је господаре. Они су је рушили, дограђивали. За време Турака била

је и казамат, затвор. Отворени и прозори за пушке. Пушкарнице.

Са Каљаје се виде све планине око равног Призренског поља, кроз који протиче Бели Дрим.

Виде се поред кућа са ћерамидним крововима бројна минарета џамија и звоници старих цркава, старе призренске куће у призренском Подграду. Подкаљаја.

Позната насеља: Мараш, Подград (Подкаљаја), Варош, Пантелија, Папаз-чаршија, Терзи-махала.

Сва та насеља користе планинску воду, пошто на сваком кораку постоји пуно извора. Призрен такође има и водопад. (Поправљен 1925.)

Шадрван. Трг Шадрван - раскршће Призрена. Шадрван, добио име по чесми. четири славине из којих непрекидно тече вода. Хладна вода. Никада се не мења. Ни укус, ни температура.

Ка њему се долази из свих делова града.

Улице, које воде ка Шадрвану, добиле су имена по занатима.

Папаз-чаршија. Попова чаршија. Ту су се продавале црквене ствари.

Терзи-чаршија - кројачи и други.

Баждерана-чаршија. Једна од најдужих улица у Призрену. Повезује све махале.

Мамзи-махала - турска мала.

Латинска махала.

Џиганска махала.

Поред осталих - Табана. Улица са радњама за прераду коже.

Призренци су давали имена улицама и по истакнутим људима. Дечанска улица, Карађорђева улица, Хаци-Ристићева улица.

Пантелија - део града, добио је назив по светом Пантелејмону.

Чардаклијска улица - Пантелејмонска.

Ту су и пијаце. Чуљан - житни пазар, па онда и Женска пијаца. Ту се продавала роба за потребе жена и домаћинства.

Пазарни дан је била среда.

Тада је радила и Женска пијаца. Обично су мушкарци, Призренци, долазили - сами. (Нису желели да малтретирају жене)

Сека је обилазила све. Занимало је шта се продаје. Највише је занимала ношња дошљака.

Горанци. Када је пијачни дан, силазе са Горе. Продају своје производе. Горанци - муслимани српског порекла. Али, славе хришћанске празнике. Славе свадбарске

свечаности на дан светог Пантелејмона. Сачували иконе Светог Николе. Остаци цркве светог Илије, Светих Врача и многих других светилишта расути су по овим крајевима.

Секу највише занима како се чешљају жене. Косу, црну избацују испод мараме. Зулуфи. Са обе стране подкресани, као код мушкараца. То је њихова мода.

У центру града, где су биле српска и грчка школа, богословска учитељска школа (касније 1948, и средња музичка школа Ј. Славенски) били су и конзулати: Русије, Аустроугарске, Италије и Енглеске.

У близини женске пијаце је и Официрски дом. Око Шадрван-трга, испред дућана и посластичарница - столови и столице. Људи опуштени, седе, пију кафу, пиће. Причају.

Радње свих заната у Призрену.

Дунђери - зидари.

Калајције - калајисали ђугуме, тепсије.

Мутавције - ткали простирке, черге (длака козе, кострет)

Бојације.

Кантарције - гвожђари.

Туфегције - оружари.

Ножари - већином Турци, Шиптари.

Столари.

Колари.

Качари.

Стругари.

Самарције.

Кондурације.

Јеменције.

Сарачи.

Ћурчије.

Пекари.

Постулари.

Касапи.

Бравари.

Произвођачи маказа, дршке од рогова.

Клинчари.

Ковачи.

Котларције.

Поткивачи.

Терзије.

Бербери.

Сапунције.

Чешљари.

Бонбонције. Баштовани.

Чибукуције - правили чибуке, муштикле.

Опанчари.

Табаки.

Кујунције - сребрне, златне нити, тепсије.

Грнчари - Срби.

Казанције - Џинџари.

Радње свих заната. Кујунције су радиле са накитом, израђеним од сребрне жице. (Златарски занат у Призрену познат још у XIII веку).

Рудници - Трепча и Ново Брдо, богати овом рудом, били су главни снабдевачи. Овим занатом су се претежно бавили Латини. Поред тога су се бавили и пекарским занатом.

Град у који долазе и оснивају своје колоније; Џинџари, Которани, Дубровчани, Грци из Скадра и околине, Руси, Черкези.

Призрен је био важан центар на путу трговине Дубровник - Солун.

Секи су се највише свиделе кујунџијске радње. Разгледала је накит. Упијала лепоту.

Сви су је знали. Продавци, трговци, пуштали су је да разгледа. Посматрала је све са смешком. Она није била неваспитано дете. Само радознало.

Дивила се изради накита, дивила се обојеним тканинама, прерађеној кожи. Уживала је у тој дивној панорами лепих и корисних ствари.

Још је више уживала у црквама, манастирима. Било је то, за њу, нешто ново. По природи живахно, темпераментно, улазећи у ова велелепна здања, то дете је постајало тихо, смирено. Осећало је неку опуштеност. Није знало шта је то. (Духовни мир, спокојство?)

Да ли тишина која је ту владала. Да ли људи који су са неким смиреним поштовањем, без разговора, без журбе, климајући понекад главом да се споразумеју, палили свеће?

Да ли је то што је у тим просторијама било ни хладно, ни топло, већ врло пријатно?

Да ли је светлост, која се пробијала кроз стакла прозора, а која су дивно ишарана разним бојама (витраж) довољно осветљавала просторију?

Није било ни превише светла, ни превише мрака.
Таман.

Сека је разгледала те прозоре. Назирала је и ликове људи који су се помањали на стаклу.

Разгледала је и фреске. Није смела да пипне те дивне боје. Прилазила је толико близу да је опчињено покушавала да запамти нијансе.

Звирнула би и иза олтара, када никога није било. Та позлата је највише интересовала. Прстићима је ћапнула мало од метала. Разгледала је. Проучавала.

Али, највише су је одушевљавали ореоли. Круг око глава светаца. Жут као сунашце.

То ће јој остати урезано у сећање. Када је порасла, сазрела, посећивала је и друге цркве и манастире где год је могла. Била је и у Сопоћанима, била у Студеници. Тамо је и ноћивала. Најдивније спавала.

Призрен је град са безброј цркава. Град музеј.

За сваки празник, за сваки обичај - постојала је црква.

Према остацима бројних цркава које су порушене, народ и даље негује поштовање. Негде је то култни камен. Негде извор, а негде чесма.

Преко пута бунарлука, испод чесме у стени, у ниши - икона. Ту је била црква Светог Петра. Па онда бунар.

На пола пута до тврђаве Каљаја, у брду је бунар. Дубок. Са бистром водом. На дан када се слави Врбица у њега се бацају врбове гранчице.

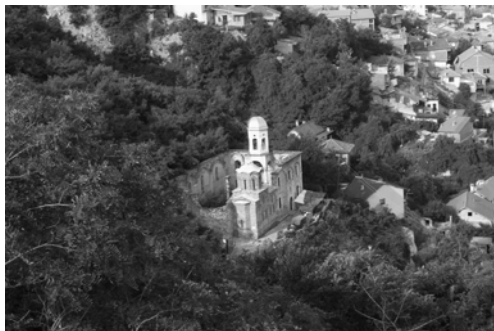
Сека је обавезно, верући се на брдо, са задовољством бацала више гранчица.

Призрен је духовни центар Срба. Град у коме је стално, или повремено живело мноштво властелина, племића, жупана, краљева, царева, ага, паша, духовних световних великодостојника. Сваки владар, властелин, постајао је ктитор. Подизане су цркве, манастири. Владари, богатија властела, као ктитори, подигну цркву, манастир. Довођени су неимари, уметници из Византије, Котора. Та здања украшавали су иконама (византијски стил). Ктитори затим даривају цркве и манастире, селом, рибњак, пашњак, млином и људима.

Они се користе не само као радна снага, већ и за ратовање. Отуд име Метохија. Метох - црквени посед.

У Метохији, поред бројних цркава, налази се Пећка патријаршија, Високи Дечани, а у Призрену и Богородица Левишка. Призрен је град музеј. Многобројне цркве, које су опстале током векова, сведоче о томе.

Када се путује ка тврђави Каљаја, са десне стране се налази црква Светог Спаса, а са леве црква Светих Врача. Оне се налазе у близини тврђаве, у Подграђу.

Цркве Свети Спас, Свети Врачи, али и остаци цркве Свете Недеље и Светог Томе.

Откривање остатака Свете Недеље и њених натписа, указује на бројне цркве које су порушене. На темељима старе цркве Свете Недеље крајем XIX века подигнути су Свети Врачи, (стара црква Света Недеља - задужбина Марка Краљевића). Једно време је Призрен био под македонском влашћу.

Црква Успење Богородице, грешком називана црквом Свете Петке (ишло се у цркву петком) добила је назив Богородица Љевишка. Добила је тај назив јер се налазила на левој обали реке Бистрице. Када је, пак, ова река променила ток црква Богородица Љевишка остала је на десној обали. Ктитор ове цркве био је краљ Милутин. Она је подигнута на остацима темеља византијско-грчке цркве. (Ту је откривена византијска фреска Св. Богородице). Протомајстори: Астрада и Никола су подигли и декорисали Свету Петку.

А када је рестаурација обављена, 1953, нађен је калиграфски натпис на арапском: „У моме оку настанила се твоја лепота“. Други превод је: “Лепота твоја - гнездо је зенице ока мога.”

Православни Призренци имају три цркве, у којима служе божанствену литургију. Раније, у старој цркви Светог Ђорђа. Нову, саборну, подигли су сами Призренци, уз

потешкоће (19. в). Она се налази на Папаз-чаршији. Друга - Свети Никола и трећа Св. Спаса. Већина православних Призренаца слави Свети Ђурђиц.

Ниједна православна црква, осим манастира, није звонила звонима за време Турака. Зазвонило звоно на цркви Св. Ђорђа (1903), поклон супруге из Београда за покој душе супруга.

После ослобођења од Турака 1913. добија и поклон - звоно, од краља Петра I. Ту су смештене драгоцене иконе и иконоспевы - збирке штампаних списа и књига из XIII, XIV и XV века.

Света Петка - црква, после освајања Призрена од стране Турака, страдала је као и Свети Архангели. Претворена је у џамију. 1923. обновљена у потпуности (пошто је по ослобођењу Призрена 1912. скинут минарет и постала је поново хришћанско-православни храм.)

Бистрица пролази поред полуострва, поред остатака зидина порушеног манастира Светих Архангела, где је у гробници тело цара Душана, ктитора манастира Архангела.

Њен ток се наставља поред северних зидина и куле на капији испод каменог моста. Мост спаја улаз манастира и леву обалу реке. Ту је уместо каменог, у време цара Душана, био покретни мост, који се дизао и спуштао.

Манастир Свети Архангели, цар Душан, као ктитор, наградио је црквама, селима, млиновима, виноградима и људством. Цар Душан је ударио темеље цркве 1343, а 1352. су завршени радови.

Црква Светог Николе, трпезарија, ћелије, болница и друге просторије помињу се у Трећој повељи цара Душана 1343.

Манастир и цркву подигао је калуђер старац Григорије.

Упадом Турака, када је освојен Призрен 1455, страдали су и манастир Свети Архангели и Вишеград, задужбина Цара Душана.

1615, од камених блокова порушеног манастира Синан-паша подиже у центру Призрена Синан-пашину џамију.

Недалеко, у близини џамије, налази се и зграда Призренске богословије. Основана је 1871.

На гробу цара Душана, у манастиру Свети Архангели, свечано је 1375. обављено помирење створене српске заједнице са Цариградом. Наиме, када су Срби из своје државе Рашке (Велики жупан Стефан Немања) нападали и покушавали да заузму Призрен 1189, били су спречени од стране византијске војске.

Тим просторима, који су били романизовани, значи потпадали под римску власт, касније је владала

Византија.

Призрен је дефинитивно пао под српску власт за време Стефана Првовенчаног 1214.

Коначно освајање тих простора завршио је краљ Милутин (крајем XIII века).

Растко, у монаштву назван Сава, најмлађи син великог жупана Немање, проглашава самосталност (аутокефалност) српске цркве и у Призрену оснива 1219. епископију. На место грчког, поставља свог епископа. До тада је у Призрену била грчка епископија, а од тада рашко-призренска.

У Призрену многи ктитори Призренци дизали су цркве:

Свети Спас - задужбина Младена Владојевића.

Свети Никола - задужбина Рајка Киризимовића (1361 - 1368).

Црква Свети Никола - задужбина Николе Тубића и његове жене Беле. Касније претворена у цамију.

Нису само ницале задужбине у Призрену, већ и у мањим местима, селима. Широм Метохије. На пример Муштутиште (1465), Света Тројица, Велика Хоча и други.

Али нису само људи - ктитори давали новац из племенитих намера, него ако неко учини лоше дело, нешто грешно, по веровању, када као ктитор подигне здање - њему се опрашта од Бога - све!!!

То се код католика звало индулгенција, опроштај грехова. Једноставно, платиш цркви - све ти је опроштено.

Католици и православци. Једна иста вера. Хришћанска. Разликују се само по томе како се крсте. Католици са шаком, од лева на десно. Зато их православци зову Шокци.

Православци са три прста, од десна на лево. Три прста. Подсећају на краке рака, католици их зову Раци.

Када се раздвојило, поделило на два дела, Римско

царство (Источно римско царство - Византија, Западно римско царство, седиште Рим), деле се 1054. и хришћани. Католици, Ватикан са врховним поглаваром папом. Православци - Константинопољ - седиште врховног поглавара, патријарха.

Али, цркве као институције, које су настале четири векова после појаве хришћанства, установе које су направиле хијерархију по угледу на световну власт, имале су доста позитивних страна.

Биле су расадници писмености, културе.

На пример.

Растко Немањић (у монаштву назван Сава). Добијао новац од свога оца Стефана Немање, а када је, потом, Стефан Немања дошао код њега, да се пред крај живота замонаши (монашко име Симеон), слао им је средњи син Немањин - Стефан Првовенчани. Слао је новац у Хиландар. Новац је стизао (добијан из руда) из рудника Ново Брдо.

Дакле, могао је Растко, тј. Сава, да путује без тешкоћа. Са својих ходочашћа Сава је доносио разне егзотичне биљке, те тамо - основао у Хиландару, прву апотеку.

Католици, када су се одвојили, задржали су званични језик

- латински. Стога, народи који су примили католичанство, имали су срећу да преко тог језика упознају класичну, најстарију културу, уметност.

Високи Дечани. Задужбина Стефана Дечанског. Стефан Дечански - син краља Милутина. Када се вратио из изгнанства, где га је послао отац, пошто га је ослепео, али на срећу не потпуно, сместио је оца, којег је свргао са власти, у тврђаву. Ту у том простору, краљ Милутин је задављен.

Дакле, диже манастир Дечане.

Српски владари, који су доводили неимаре, уметнике из Византије, Котора, да их граде, украшавају иконама - омогућују да на тим просторима ничу велелепна здања.

Тако је Которанин - Вито од Котора, заслужан за изградњу манастира Високи Дечани (романски стил).

Секу је њена бака, мајка-Љубица, водила свуда. Посетиле су Пећку патријаршију и манастир Дечане. Том приликом дете је први пут доживело исконски страх. Ево шта се догодило:

Њена бака ју је, пре поласка за манастир Дечане, упознала са обичајима, који су за њега везани.

У манастиру су, у саркофагу, смештене мошти краља Стефана Дечанског. Саркофаг је уздигнут изнад пода. Уздигнут је толико - довољно да се може провући испод њега.

Ко је грешан (по предању) неће моћи да прође. Ко је безгрешан - пролази.

На саркофагу је шака Стефана Дечанског. Балсамована. Верници, приликом посета, целивају ову руку. Иначе,

Секи је било познато то целивање.

У Призрену је свако, и одрастао и деца, целивао, љубио руку свештенику. Пошто су становали у близини Призренске богословије, Сека је свакодневно, када изађе на улицу да се игра, сретала много попова. Као и сва деца, она је притрчавала и љубила руку (коју јој поп пружи).

Пошто је одувек била гадљива, није могла да, после многобројних пољубаца, који су падали на попову шаку, прислони и своје усне.

Смислила је трик.

Прилазила је и сагнуте главе приносила усне Али, усне нису долазиле до шаке. Да је неко не би видео шта ради, хватала је своје ухо. Шачицом заклањала своје лице. Нико није открио њен трик.

Овога пута, у манастиру, када је прилазила саркофагу да целива као восак жуту шаку - није било разлога да се хвата за ухо. Није било света. Само она, а иза ње бака.

Весело је погледала испод саркофага. Да крупан човек, клечећи, у три покрета коленима прође.

Клекнула је. Показаће да је безгрешна.

Почела је да бауља. Али! Шта је то? Пред очима јој се све смрачило. Нема светла. Нема излаза.

Па само је требало да направи пар покрета и већ је на супротној страни. Лепо је оценила када је погледала испод саркофага.

Хватао је неописив страх.

Почела је из све снаге да виче: „Мајка-Љубице, ја сам грешна, ја сам грешна“.

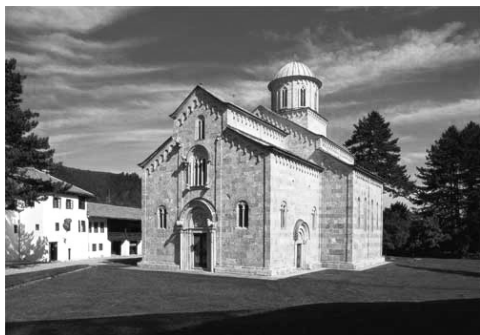
Бакица, која је стајала мало даље, у друштву, јер је већ пристизало још људи, чула је Секу. Како и не би, када је ова викала да се све орило.

Пришла је другој страни саркофага, где је Сека требало да изађе, и том приликом замолила три жене, са поприличним задњицама, обучене у широке црне сукње, а које су ту стајале причајући, да се склоне.

Сека је угледала светлост дана. Изашла је сва дрхћући. Једва ју је бака смирила. Милујући је и тешећи,

објашњавала је шта је било.

Говорила је: „То је, Секице, само шала! Како може дете да буде грешно?“

Већи страх, много већи, осетила је после неколико дана.

Неко је пронео глас да се појавила Богородица. Цео град Призрен и околину ухватила је паника.

Говорило се: „Појавила се Света Дева“. „Где је“ питала је Сека.

„Ево је у локвама, на улици, у удубљењима где се задржава кишница“.

„На прозорском окну, стаклу“, говорили су.

И заиста, на прозорским окнима и у малим локвама на

калдрми где се вероватно излио мазут, уље, када гране сунце, појављивала се шара у дугиним бојама. Људи су ишли спуштених глава, тихо говорећи. Шокирани.

Сека је босим ножицама избацивала ту воду између калдрме. Када је све било суво, говорила је: „Где вам је та Богородица?“.

Смејала се.

Једног дана мајка-Љубица је понела велику, посребену, ишарану тепсију. Желела је да купи Секи дивље купине.

Сека је њих обожавала.

Бакица је отишла у куповину, а дете је село у испуст прозора.

Читала, учила, лежала. Време је пролазило. Падао је сумрак.

Од капицика почели су и неки обриси да се помаљају.

Као да иду ка њој. Лепо види обресе људи - мушкараца и жена.

Једна је била највећа. Пролази кроз двориште, право прозору.

Дете се повлачи. Иако је све као дим, прозирно, то нешто иде све ближе и ближе.

Помислила је - Богородица!

Долази да се освети.

Почела је да дрхти, да плаче.

Таман је хтела да викне, када су се отвориле капије и бака је ушла.

Сека није могла да проговори ни реч.

Бака весело показује купине.

„Бако, да ли би ме Богородица повредила?“.

„Шта ти пада на памет? То је дивна, племенита жена. Не би повредила никога“.

Сека се полако смиривала.

Тек после више дана, признала је мајка-Љубици да се преплашила.

Била је у недоумици. Ипак је поверовала баки.

Пролазили су дани. Све се заборавило. Сека се често смејала томе. Покушавала да заборави.

Но, један диван догађај је остао толико у њеној души, дечијој, да га никада није хтела заборавити.

Црква Светог Ђорђа.

Центар Призрена.

Налази се на домаку Синан-пашине џамије.

Ускршњи празници. Мноштво света. Сакупљају се око цркве. Сви носе воштанице. Танане свеће увијене као змијице, крошње, а на врху - фитиљ.

Сами их праве.

Секу је бака и ту довела.

У Призрену, када су већи празници - службу служи владика.

Све више и више људи. Смркава се.

Мајка-Љубица држи Секу у једној руци, а у другој воштаницу.

Чека се.

Када је пао мрак, људи пале свећице. Полако, у тишини, ходају у круг око цркве. И тако - три пута.

У мрклом мраку, пламичци свећа, љуљајући се, делују као свици.

Лебде. Покрећу се унаоколо.

Дете је било одушевљено. Како је то диван приказ.

Невероватно. Који од паметних људи из те црквене хијерархије смисли то? То, да у душе људи унесе тај спокој, то блаженство.

Ускрс. Највећи хришћански празник.

Сека је за тај дан добила нову хаљиницу, коју јој је тетка-Џица сашила од тегет свиле (постава). Исхеклала јој је и белу крагницу и доколенице.

Мајка-Љубица ју је одвела у турски квартал и купила сандалице.

Лепо је изгледала.

Десетак дана пре Ускрса, Сека је слушала једну необичну причу.

Најмлађи брат њеног оца Гојко и најмлађи син његовог ујака Богољуб - Боги (а који су тада били на студијама у Београду), као дечаџи, заједно су често шетали поред Бистрице.

Гојко је разгледао реку. Знао је да су шотке - патке његове маме, мајке-Љубице, излазиле из дворишта, прелазиле улицу (пола улице) и улазиле у реку. Пливале су. Ту су носиле јаја. Нека су одлазила низ воду, а нека су се задржавала уз обалу, на спрудићима које је вода стварала. На спрудићима су били белуџи, каменчићи, обликовани као јаја.

Гојко је налазио јаја између њих, иако се нису много разликовала.

Сека је опет смислила трик. Сада није било шотки, није било јаја у Бистрици.

Налазила је камичке који су личили на јајашџа.

Узела је један камичак. Обојила га школским бојицама.

На дан Ускрса изашла је са камичком на улицу. Туцала је и разбијала јаја деци.

Две куће од њихове становала је тетка њеног оца. Тетка-Љупка. Сека је имала обичај да испред куће стане и раскречених ногу, подбочена, виче: „Татина тетко, татина тетко“.

Тетка њеног тате је излазила смејући се.

Сви су у фамилији знали како Сека зове тетка-Љупку. Овог пута, за Ускрс је Сека опет викала. Показивала је излупана јаја.

Недалеко од те куће - Призренска богословија.

У њој је боравила жена звана Синца. Деца су долазила испред Богословије и викала: „Синца дебела, кућу не помела, дете родила, не га надојила. Синцурина - дус топузина“.

Сека је, иако збуњена, била међу њима.

Јадна жена. Док изађе са ведром воде, да баци на децу, она су већ у смеху побегла.

Секи је било жао те жене. Али, шта се ту могло!?

По казивању Бранислава Нушића:

„Призренски су Срби леи, отресити и бистри људи. живо се интересују за све своје послове и врло су истрајни. Маре и за више интересе, но што су они који се граниче кућним прагом. Призренска богословија је учинила много у том погледу, за време свог деловања. Она је имала снажан утицај на развој духа овога народа. Наставници њени, школски образовани, општили су са народом. Већина наставника Богословије је родом из Призрена”.

Готово већина трговаца су ђаци Призренске богословије, писмени и разборити, добри и честити Срби.

Руски конзулат је такође био од користи. Били су активни и верни заштитници православља.

1878. Призренска лига и конгрес (Берлински).

У Призрену два конзулата.

Руски и енглески.

Конзули, Јастребов и Сент Џон. Касније - Исламска лига, очување мухамеданске вере. Младотурци, школовани

место фесова носе цилиндри, жене без фереца.

Конзул Јастребов је био одушевљен сјајем уметности и културе наше средњевековне архитектуре и сликарства.

Конзули Јастребов и Лисевич. Њихова заштита помогла је да се Призренци одрже и духом уздигну изнад осталих Срба.

Отуда у Призрену и више културних тековина но код Срба у другим варошима. Поред учитељске школе постојала је и домаћичко-женска школа - радничка, касније 1948. и средња музичка школа „Јосип Славенски“.

Мада је Призрен био и престоница у којој су боравили митрополит рашко-призренски и скендеријски.

Призрен је такође био и важан центар трговине.

Главни трговачки пут Дубровник-Призрен-Солун.

Отуд у Призрену дубровачка колонија. Католичка.

У Призрену постоји и католичка црква. Свети Димитрије.

Ова црква се помиње у повељи краља Драгутина (1276-1281).

Њој припада око 200 кућа. Од рата, Првог светског, досељавају се Латини (католици) из Ђаковице, Скадарског округа.

Албанци - номадски народ.

Скити.

Долазе крајем XVI и почетком XVII века.

Насељавају просторе садашње Албаније, државе коју су добили после Првог светског рата. Претежно су католичке и православне вере.

Иначе су на Кавказу, одакле су сишли у ове просторе, такође имали државу, која се звала Албанија.

Шиптари (Шкипетари). Значење ове речи је - планински орао.

Илирског порекла.

Живели су у гудурама, у планинама. Када су Турци почели да освајају Балканско полуострво, наметнули су им муслиманску веру.

А када, пак, Турци - Османлије добијају дозволу 1956. листом одлазе у Турску, они силазе у низију, купују јефтино станове од њих и све се више настањују по градовима.

И Албанци улазе на те просторе.

У Призрену су и Власи. Потомци античких Македонаца - Трачана (Александар Велики - Македонски).

Око 180-200 кућа.

Махом су кујунције, казанције.

У Призрену их зову Гагама.

У почетку, деца су им похађала српске школе.

(Призрен је столица и католичке Скопске митрополије).

У Призрену су и Турци Османлије. Такође фини и културни људи.

Када је средином осамнаестог века избегао српски патријарх Арсеније IV, са многобројним породицама, чудо је да је српска народност ту у Старој Србији опстала.

Сека је упознала многе људе.

Невероватно!

У Призрену, није могла да се чује свађа, неки повишени глас.

Комшије, које год да су вере или нације, биле су у

добрим односима.

Њени рођаци. Деда-Урош. Брат мајка-Љубице. Смирен, леп човек. Трговац. Имућан.

Када је Секина бака остала удовица, врло млада, са четворо деце (3 сина и 1 кћи), он је преузео бригу о њима.

Деда-Јован, Секин деда, је настрадао. Путовао је службено. Излазећи из аутомобила пао је (возач није гледао, покренуо кола). Пао је на камен. Ударио главом и остао на месту мртав.

Деда-Урош је сваки дан посећивао своју сестру. Улазио кроз капију и само викнуо: „Мона Љубице“.

Бака је сва усплахирана силазила низ степенице чардака и грлила брата. Тако загрљени пели су се на чардак.

Ту су седали за сто, који је био на средини. Дуго су тихо причали.

И тако, сваког дана.

Сека, која је код куће у Београду похађала балетску школу и ту је правила егзибицију. Вртела се око њих,

правила пируете и окретала се.

Једног дана је, случајно, убацила ножицу деда-Урошу у уста. Није приметила да је овај зевнуо. Дигавши ногу у „батман”, лепо му увалила палац у уста.

Деда-Урош се није наљутио.

Само се смешио.

Исто као мајка-Љубица.

Сека га је много волела. Одлазила је његовој кући, често и спавала код њих.

Деда-Урош је имао 3 сина и 5 кћери. Два сина, најстарији бата-Лука и најмлађи Боги су студирали и постали инжењери. Средњи, бата-Тика је остао код куће. Био је човек, смирен, диван. Баш као и његов отац, деда-Урош.

И њих све је Сека много волела.

Највише је волела да се купа у јазу.

Вода која је протицала кроз дивну башту у дворишту пуном цвећа, била је бистра.

Сека је долазила код деда-Уроша и баба-Џвете и уживала.

Спавала је између својих тетака. Најстарије, близнакиње Мома и Олга, па Драга. На крају најмлађе Јела и Рада.

Са сека-Јеленом (тако у Призрену зову тетке), касније само Јела, много се дружила. Јела и Рада биле су ученице гимназије. Секу је Јела водила са собом на састанак. Јела је ишла на састанак са дечком Божом, будућим супругом (Божа је касније постао лекар).

Сека се сећа да је Јела тада носила беле кратке чарапице и црне ципелице, а била је зима.

У дивном дворишту, препуном цвећа, са јазом који протиче, баба-Џвета. Седи. Седи уређена, обучена у призренску ношњу. Јутро је. Џвркућу птице. Мирише цвеће.

Та ношња, та чувена ношња, разликовала се од других, које су се носиле у већим градовима Косова и Метохије.

Била је најлепша.

После призренске (по лепоти) долазила је пећка, па онда приштинска.

Призренке су посебно повезивале шамију (мараму).

Прво су стављале, испод мараме, на сред главе, колут. Колут - нешто као круг. Коло. Затим је долазила већа марама, па преко чела - челенка. челенка - нешто налик на траку.

Наравно, челенка је украшена дукатима.

Затим, чувена призренска свила и призренско платно.

Од свиле су биле блузе - кошуље, са интересантном крагницом.

Крагница, опшивена манистрима у разним бојама. У ствари, перлицама.

Димије су се разликовале од турских. При дну, на ногавицама су имале извезен сромом део који је држао, сакупљао ногавицу.

Јелек, такође извезен.

Имали су минтан, чији су рукави били широки. Антерија, капутић. А онда појас. Све то у нежним нијансама боја.

И наравно скутача - кећеља.

Сека је обожавала појас.

Зашто?

Њена бака, мајка-Љубица, је долазила са неког парастоса, са даћа. Доносила је много поклона за Секу.

Вадила је из широког појаса лепо упаковане поскуре (погачице са црквеним жигом), слаткише, воће.

Сека је имала утисак да се налази испред мађионичара.

Никада није знала што ће јој бакица извући из појаса.

Или шта ће јој бакица спремити да једе. Али, шта год добила - обожавала је. Јер то су све била необично укусна јела. Турска кухиња.

Обожавала је бирјам. Обично се прави за Ускрс. Спанаћ са младом јагњетином.

Бака би спремила у великој тепсији јело, одлазила преко моста, на другу обалу Бистрице. Носила јело у пекару. Носила је и баклаве и многа друга укусна, необична јела.

Сека је увек излазила на улицу и гледала бакицу која је брзо корачала, замицала у турски квартал.

Волела је и колоботницу - проју.

И по баби и по деди, Секини рођаци су, поред тога што су били трговци, имали и винограде.

Посеђивали су подруме у којима је било смештено најбоље вино.

Сека је волела ширу (младо слатко црно вино).

Чика-Чеда. Њеног тате рођак, који му је био као рођени брат.

Једном је чика-Чеда повео Секу у виноград.

Виноград се налазио на улазу у Призрен.

Други рођаци, као деда-Урош, имали су винограде у месту Велика Хоча.

Мали чокоти црног грожђа, имаш утисак да ће грозд додирнути земљу. Грожђе је било необично укусно.

Сека је опет смислила трик.

Легла је на земљу испод чокота. Главу је наместила тако да су јој усне додиривале зрно. И тако је јела. Брстила грозд за гроздом.

Сви су се смејали.

Чика-Чедин најстарији син Бранко, који је, као и већина младих Призренаца, завршио факултет у Београду.

Долази са својом тек венчаном женицом Бером, у посету тати.

Одмах се спријатељује са Секом. Постају најбољи пријатељи.

Одлазе на купање, на Дрим.

Она им није сметала. Сама се забављала, док су они исказивали своју нежност, шапћући и мило гледајући једно друго.

Бранко је имао два млађа брата и сестру.

Мама његова, тетка Фила, била је права госпођа. И сви су били некако мили, тихи, сталожени.

Сека је волела да иде на свадбе. И турска, и српска призренска биле су за њу велика забава.

Једном, у Турском кварту, поред баште Мараш - турска свадба.

Сека из ћошка, где је села, гледа младу. Ова млада, још девојчурак, обучена у шалваре - димије, са велом преко лица. Спустила главу. Седи. Не помера се. Сека, крајичком ока, посматра.

Већ дуго млада не подиже главу. Сагнута. Затворених очију.

Када је Сека помислила да је млада заспала, скочила је да је пробуди. У том часу су ушли неки људи. Брзо је шмугнула у угао.

Млада, која није спавала, диже очи.

„Како је могла толико времена провести у том положају? Да не дигне и отвори очи?“, питала се Сека.

Све је то дете јако узбуђивало.

А на призренској, српској свадби, ово несташно дете је водило коло. Лепо. Стане прва, ухвати се у коло и белом марамицом у десној руци, врти, врти.

Сећа се песама: Разгранала грана јоргована, па онда Ој, Џоко, Џоко, црно око, црвена јабуко, итд.

Највише је волела да игра чочек. чочек је научила у танчине. Волела је тај ритам. Стално је говорила да има турске крви. Додуше, њено презиме, татино презиме, је састављено од две турске речи:

Гази - јунак, победник

Кале - тврђава.

Значи - победник тврђаве.

Јако стара српска фамилија у свом презимену садржи две турске речи. Можда су били турски вазали, мисли Сека.

Такође су је интригирали ђугуми. Посребрени.

Претрчавала би део улице, точила из чесме која се налазила преко пута капије њихове куће. Чесма се налазила на самој ивици Бистрице.

Пунила је ђугуме, па онда воду поливала испред куће. По улици. Улица је, као и двориште, била веома чиста. Познато је да су људи у Призрену чисти и уредни. Жене су ножићем вадиле сваку травку између камења.

Пут је блистао. чак су и анегдоте испредане у вези с тим. У вези чистоте тих жена.

Каже - Призренка долази у посету, хекла. Као, случајно, клупче јој испадне. Откотрља се под кревет, сагне се да

га узме. Сагла се не због клупчета, већ да види да ли испод кревета има прашине.

Ха-ха...

После две године, вратили су је оцу у Београд.

Сека је наставила основну школу, тј осмољетку. Завршила је и гимназију. Уписала факултет.

Тата јој је у почетку студија говорио да је - изрод. Нико у фамилији није био уметник. Отац је хтео да она студира грађевину. У њиховој породици, па и у фамилији били су или лекари, или инжењери.

Сека је уписала Факултет драмских уметности. Тада се звао Академија за позориште, радио, телевизију и филм.

Први испит који је полагала био је испит из античке драме и књижевности.

Полагала је. Положила. Добила десетку. Професор је био чика-Миша (студенти га тако звали из милоште), Милош Ђурић, наш највећи хелениста. Истакнути књижевник и хуманиста.

Зашто хуманиста?

Када су Немци окупирали Београд (Други светски рат), сакупљени су истакнути уметници, књижевници. У дворани препуној тих дивних људи дигла се и демонстративно напустила скуп - Исидора Секулић. Та дивна наша списатељица није хтела да се солидарише са окупатором.

У исто време, Милош Ђурић се окренуо и рекао тихо колеги поред себе. Колега је био истакнути професор класичне музике. „Лако је теби, кад свираш у дипле. Ја предајем етику”.

Заглавио је у логору - затвору.

Студенти су га касније, посматрали како тешко хода. И после много, много година од тада чика-Миша је тешко

ходао. Табани су од силних батина, које је добио, били деформисани.

Сека је за тај испит, први испит, научила све. (Заволела је ту књижевност и касније сама проучавала, те је постала њен добар зналац.)

Чекала је прво питање.

Прво питање: „Шта је најлепше у Призрену?“, поставио је чика-Миша.

А Сека, као из топа: „Вода!“.

„Шта још?“, било је друго питање.

Мучила се. Измишљала: „Дуње, јабуке, грожђе“...

Чика-Миша ју је уштинуо за образ: „Лепе девојке“.

То је било све.

Добила је десетку.

Студенти су се побунили. Није им вредело. Но, то што је чика-Миша рекао за Призренке било је тачно.

Важиле су за лепе жене.

Отац Секин је био геодета. (Прва генерација у Београду).

Тражио је и добио стан у центру Земуна (биле службене просторије геодетске управе), а затим и да га пошаљу у Призрен, на излагање планова. Тада се тамо премеравало.

Одлазио је по неколико месеци на мерење.

Упознао је дивну женицу и после шест година од смрти Секине маме (која је била из Чачка, учитељица), запросио је.

И сестра Бане и брат Батан и она, најмлађа, Сека, боравили су за време школског распуста у Призрену. Код мајка-Љубице.

Када је обављена регистрација, у дворишту куће мајка-Љубице, приређена је вечера за рођаке.

Тата Секин и нова мама повлаче се у „нову собу” (где је и даље била тетка-Џицина шиваћа машина).

Сека позајмљује гитару од Боже. Божа је био млађи

брат Бранков, а средњи син чика-Чеде. Дивно је свирао на гитари. Овога пута ју је донео, да би мало увеселио сватове.

Сека је стала испред врата „нове собе” и покушала да свира серенаду. Сутрадан јој је њена нова мама испричала: још нису били ни легли у кревет, када им се сручио малтер са тавана.

Невероватно!!!

Њих две су се одмах спријатељиле.

Постале су другарице.

Поверавале су се једна другој.

Сека је била девојчурак од 14 година.

Секина нова мама је потицала из угледне познате призренске трговачке фамилије.

Била је млада када се удала за официра војске Краљевине Југославије коју су Немци окупирали.

После непуне две године њен супруг гине у заробљеништву.

Од тада пролази 17 година, а она се није преудала.

Сада је пристала да се уда за Секиног тату и да се брине о троје његове деце.

Била је врло згодна и лепа.

Такође је имала два сестрића и једну сестричину.

Они су са својом мамом становали у близини куће у којој је Секина нова мама живела са оцем, мајком и два брата.

Деда-Јордан, тата нове Секине маме, био је изузетно леп, висок човек, плавих очију. Носио је дивно сиво одело и шешир исте боје. Личио је на Гарија Купера, тада најпопуларнијег холивудског глумца.

Био је изузетно цењен трговац.

Баба-Зорка се бавила израдом призренског платна и свиле.

Врло енергична и вредна женица.

Једном је то дете - Сека питала деда-Јордана: „Зашто сте се оженили баба-Зорком, када сте ви лепши?”.

Сви су се смејали, највише баба-Зорка.

Деда-Јордан је одговорио: „Зато што је, Секо, она мени најлепша“.

Сека је стално измишљала неки разлог да дође у њихову кућу. Отац се бунио. Али, помагала јој је увек њена нова мама. Као, заборавила је четкицу за зубе, па нека Сека отрчи по њу итд.

Сека се као и њени сестра и брат дружила са Бранкицом, Славком и Томицом, сестрићима њихове нове маме. Били су приближно истих година. шетали су њих шесторо свакодневно корзоом.

Од Шадрвана на горе, па на доле.

Расли су. Замомчили се дечаџи, а девојчице постале девојке. Када се Славко женио, сви су допутовали из Београда у Призрен.

Наравно, Сека је опет водила коло, играла чочек на улици.

Ишли су по младу. У њеном месту, усред прашине, у дворишту, Сека се изула. Боса, ножицама је преплитала, играла, играла.

А када се најстарији брат њене нове маме, Раде, женио, свадба је трајала три дана. Е, ту је тек Сека уживала. Права призренска свадба. Туцала се кафа у великом дрвеном дубку. Сватови су се мазали том кафом по лицу. Другог дана од венчања млада се пресвукла у призренску ношњу. Тада је Сека изблиза могла да се диви свим тим лепим, необичним обичајима. Да се диви тој прелепој ношњи.

Сека, која је првих година студија већ играла у Београдском, Савременом позоришту, упознаје свог будућег мужа.

И он, као и она - уметник.

Сада није само она „изрод” породице.

Раша, светског гласа, тенор. Оперски певач. Родом из Приштине.

Приштина - Косово

Косово. Додирује Метохију. У Приштини су живели Рашини мама и два брата.

Сека и Раша су често одлазили у посету. Боравили у Приштини. Када су били важнији догађаји, везани за Секину фамилију, одлазили су и у Призрен.

Призрен је већ тада постао град на „периферији”.

Још 50-тих година двадесетог века седиште обласног места из Призрена сели се у Приштину. Приштина, која се нагло шири и гради, постаје центар Косова и Метохије.

Од мале касабе, где су се за време најезде Турака мењали коњи, изградио се велики град.

Сека није одушевљена тим градом. Насеље, које није поред

воде (неке веће реке, мора), њој делује пусто, суво.

На том пустом простору (Косово поље) одиграла се и Косовска битка.

Тај чувени бој одиграо се 1389. године. Занимљиво је да је Призрен пао под турску власт тек 1455. године, много година после тог догађаја.

Зашто су Турци престали са освајањима?

По њиховом обичају, пошто им је погинуо цар, султан Мурат (Турци га називају Гази Мурат) у Косовском боју, Турци се враћају у Једрене. Једрене, тадашња престоница Турске. Бирају новог султана. Нови султан - Бајазит не наставља освајање Балканског полуострва. Наиме, Турску нападају Хуни. Кад су средили прилике у својој држави, после више деценија, Турци су могли на наставе освајања.

Косовски Срби се разликују од метохијских Срба и Срба - Призренаца.

И у говору и у понашању.

Говор им је оштрији. Призренци, метохијски Срби говоре мекше.

И понашање им је „мекше”.

Када се Сека удала за Рашу и отишла код његове фамилије у Приштину, жене Приштивке су јој говориле: „Призренке мазнуље”. шта то значи? Питала се Сека. Да ли су се мазале, па биле најлепше, или су се мазиле?

За мушкарце, Призренце, Косовци су говорили да су „папучићи”.

Замерали су што су толико пажљиви према женама.

Но, како било, Сека се уклопила.

Путовала је и преко Чакора (Црна Гора) за Пећ. Сама преко пустаре.

Била у посети Пећкој патријаршији.

У Пећи је тада живела млађа сестра њене нове маме Милеве, Вида. (Раније је радила као учитељица у Драгашу, међу Горанцима). У Пећи је живела са својим супругом Банетом. Бранко - Бане био је мајор милиције.

Касније Бане, службено, сели се са својом супругом Видом за Приштину.

Сека је била гост код њих и у Пећи и у Приштини. Много је научила од тог дивног човека Банета. А и од Виде, такође.

Док је Сека још била девојчурак, тетка-Џица се удала. Удала се за колегу Секиног тате. Теча-Гаца је такође био геодет.

Рођаци његови, млади Жарко и Ранко, позвали су Секу у госте. И они су живели у Пећи.

Када је Сека стидљиво одбијала да једе, њихова мајка је рекла: „Бићи неће више” („Значи неће више”).

Секи је то било смешно. Али Жарку, који је био старији од Ранка, било је неугодно. Жарко је већ био завршио архитектуру. Тих дана су га ангажовали да ради на рестаурацији Пећке патријаршије.

Повео је Секу са собом. Био је то диван доживљај. Са мајка-Љубицом, када је живела код ње у Призрену, као дете од 8 година, посетила је први пут Патријаршију. Видела је, тада, ороноу објекат. Сада, када је Жарко опет

довео да је види, изненадила се.

Све се изменило. Рестаурирана, обновљена. чак и прилази
ка њој не би се препознали.

Било јој је познато. Пећку патријаршију чувало је
неколико покољења Руговаца. Шиптари - Руговци.
Верни чувари Пећке Патријаршије.

И онда!

После више деценија мира у животу, у браку, Сека
доживљава, као и сви становници Србије, страхоте.

Почиње распад њене државе Југославије. Ратују
републике, ратују међу собом. Стварају се мале државице.
Србија ратује скоро са свима.

И на Косову и Метохији - расуло.

После смрти маршала Јосипа Броза Тита 1980. године, после годину дана, 1981, демонстрације.

Студенти - Шиптари траже своја права. Те демонстрације попримају политички карактер. Гуше се.

И онда 90 - тих, масакр.

Једни друге уништавају. Једна, друга страна изазива зло.

Једно зло наводи на веће зло.

Бомбардује се цела земља, због догађаја који се дешавају на тим просторима. Руши се. Пале се светиње. Пале се цркве, џамије. Све то због различитих вера!!! Шта ради та људска врста?

Зар не знају да су све идеологије засноване на истом принципу? Један је Бог. Звао се он Алах, Исус, Јехова, Буда итд.

Шта ради та људска врста? Истребљује сама себе. Панису животиње.

Па и животиње чувају свој чопор. Лове само када су

гладне, да преживе.

Али, звери!

Звери лове из пожуде, задовољства.

Људска врста поприма особине звери.

Сека добија извештаје. Зову Рашини, зову и њени рођаци.

Саопштавају шта се догађа на просторима Косова и Метохије.

Сека сазнаје да је, поред цркава, џамија, такође запаљена и Призренска богословија. Да су убијане жене, деца - са једне стране. Са друге стране - одмазда.

Отимају се људи, којима се губи траг. Тако је и њен вољени бата-Тика у сред бела дана, у Призрену, на пијаци - одведен. А имао је 80 година.

Сека не зна да ли је Каљаја, то дивно утврђење, оштећено.

Али зна. А знате сигурно и ви. Да ће нешто што ће одолевати вековима, ма ко на тим просторима живео,

остати нетакнуто.

Погађате. Да. То је Бистрица. Призренска Бистрица.

Та планинска река, која хучи, несташно кривуда, па се прелама, имаш утисак у безброј ситних бисерчића.

Да, то је Секина призренска Бистрица.

А људи, ти дивни људи - Призренци, где су? Постали су расељена лица. (У Призрену је остало 20 - так православних Призренаца).

У централној Србији, где се налазе расељена лица са Косова и Метохије, где је мноштво избеглица из свих крајева бивше Југославије, бори се за очување тих простора. Бори се да Космет остане у саставу Србије.

Политичари - говорници, у својим бомбастиим говорима ретко када помену Метохију. Готово никада Призрен.

Главна им је крилатица - Косово је наше. Косово је Србија. А где је Метохија? Где је Призрен?

Где је центар духовности, где је Призрен, „град над градовима и варош над варошима”?

Призрен. Када изговориш име тога града имаш утисак да ти се у устима котрља безброј ситних драгуља.

Милка Газикаловић

Београд, 2008.

Успомене из Метохије
Милка Газикаловић

Милка Газикаловић није само заљубљеник глумачке речи и сцене, она је и предани списатељ, који успоменама враћа живот у тачку емоционалних збивања.

У две досадашње збирке прозе: "Вода живота" и "Радост и туга успомена", она "лечи успомене, животне радости и поразе" - и исписује сећања на свој уметнички, позоришни рад, који је бујао 60-70 па и 80-тих година прошлог века.

У трећој збирци "Призрен - зеница ока мога", Газикаловићева и даље лирски оживљава успомене, али сада на вољени Призрен, Метохију, на људе у њему и лик Секе која је главна личност њене прозе.

Ова књига, писана ефектном реториком сећања на време и људе, на њихов менталитет у овом делу наше земље - вид је епско-лирске сторије која делује и сетно али и ведро.

Јер - осећања увек живе, људи су живели и деловали, волели се и мрзели - па ипак остали као ехо

памћења.

Сећајући се минуле прошлости и њених легендарних људи у Призрену, затим светих места, обичаја и навика, Милка Газикаловић не пише о овој сторији “радости и туге само о бившим и несталим људима” - већ, како би рекла Вирџинија Вулф, исписује и сопствену биографију свога детињства, младости и средовечности.

Проза Милке Газикаловић се чита лако и полетно.

Њена телеграфска реченица и пластични миље слика - делују као филм, који се спонтано утискује у биће и свест читалаца...

Реч је о књизи која евокацијом Призрена и Призренаца, доказује да је њихов град био “град над градовима” - и да као такав заслужује да буде описан на страницама уметничког дела.

Воја Марјановић

Уб - август 2008.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-94
908(497.115)(093.3)

ГАЗИКАЛОВИЋ, Милка

Призрен, зеница ока мога / Милка
Газикаловић ; [фотографије Златко Маврић] . -
Београд : М. Газикаловић, 2008 (Београд :
Беопринт - Петровић) . - 92 стр. : фотогр. ;
21 cm

Ауторкина слика. - Тираж 1.000. - Стр.
89-90 : Успомене из Метохије - Милка
Газикаловић / Воја Марјановић .

ISBN 978-86-903707-2-6

а) Призрен - У успоменама
COBISS.SR - ID 151488524